

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Dış Mekan Kullanım ve Yeterliliğinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*

Ömer ATABEYOĞLU¹

Yahya BULUT²

Geliş Tarihi: 31.08.2006

Öz: Kentlerde oldukça geniş alanlar kaplayan ve sayıları da yabana atılmayacak kadar çok olan kamu kurum ve kuruluşlarının dış mekanları kent gelişimi ve imajı yönünden son derece etkilidirler. Ayrıca bu kurumların kendi imajlarını ve prestijlerini de sağlamalarına destek olacak, eksik yönlerinin belirlenip, geliştirme çalışmalarına ışık tutacak kararların ve yorumların gerekliliği tartışılmaz bir gerçektir. Böylece kamu kurumları, kentin gelişimine ve fiziksel yapısına en etkili unsurlar haline gelirler. Kent gelişimine bu derece de etkili alanların tasarımları da bir bu kadar önem arz eder ve özen gerektirir. Bu amaçla, devlet daireleri, hastaneler, okullar, üniversite kampusları ve lojmanların dış mekanlarının kullanım ve yeterliliğinin değerlendirilmesine yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Bu anket tüm resmi kurumlar, hastaneler, okullar ve üniversitelerden bir şekilde yararlanan kişiler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anket, kamu kurumu, dış mekan kullanımı, dış mekan yeterliliği

A Study on the Evaluation of Use and Sufficiency of Outdoor Areas of Public Institutions with Questionnaire

Abstract: The outdoor areas of public institutions that occupy considerably large areas in a city are highly effective on the development and image of a city. Decisions and comments which may have these institutions develop their images; and detect their deficiencies and lead to development projects, are needed. For this, public institutions have become the most effective elements on city development and physical structure. The planning and design of these establishment areas are so important that they be made performed properly. In this aim, questionnaire forms were completed to evaluate the outdoor areas of hospitals, schools university campuses and state lodgings by the subjects who use these establishments.

Key Words: Questionnaire, public institution, use of outdoor area, sufficiency of outdoor area

Giriş

Çevreye ilişkin çalışmalarda öne çıkan belirgin bir boyut, kentler ve kentleşmedir. Kentler üretimin ve tüketimin yoğunlaştığı noktalar olarak gerek sorunların gerekse de bu sorunlara bulunabilecek çözüm olanaklarının odaklaştığı mekanlardır (Eke 2000). Kentte sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerine göre beliren estetik, kentsel çevrenin daha yaşanabilir kılınmasını sağlaması açısından önemli bir etkindir. Günümüz koşullarında insanın çevresini kentsel olgular meydana getirir ve bu yüzden değerleri her geçen gün daha da artmaktadır.

Kent çok amaçlı olarak sürekli gelişme eğilimi içinde bulunan, bir çok fonksiyonu birden bünyesinde

taşıyan, formu zaman ve mekan içinde değişik ivmelerle bir çok el tarafından oluşturulan bir organizasyondur. Bu bakımdan son formunu hiçbir zaman alamaz ve gelişimi ancak kısmen kontrol edilebilir (Yılmaz ve ark. 2000). Sürekli gelişme ve genişleme eğilimi içinde bulunan böyle bir yapının istekleri ve gerekleri de sürekli değişmekte ve artış göstermektedir.

Geçmişin izlerini taşıyan, yarına hazırlıklı ve nüfusun genel özelliğine de uyum sağlayabilen bir kent oluşturabilmenin yolu; gelişen kentin istek ve gereksinimlerini karşılayarak, kentin geleneksel yapısını da göz ardı etmeyen bütüncül bir yaklaşımdır.

* Yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

¹ Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü-Erzurum

¹ Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü-Erzurum

Gerçekte günümüzde sayıları, büyüklükleri hızla artan, değişen, karmaşıklaşan kent olgusu karşısında kentin planı ve tasarımcı masasında biçimleniş artık pratik olarak düşünülemez. Kaldı ki, tasarımı geniş anlamda, neyin nasıl yapılacağına ilişkin bir karar verme süreci olarak alınca, kentin tasarımına, yani biçimlenişine ilişkin bu karar verme süreci içinde her hangi bir biçimde yer alan, kentin değişimini öyle ya da böyle etkileyen herkes bu biçimlenişe, tasarıma katılmış olmaktadır (Şanlı 1991).

Bir kent oluşurken sadece bu işin uzmanları tarafından yönlendirilebilme lüksüne sahip olamaz. Bir mekan içinde yaşayanlar için, içinde yaşayanların talep ve gereklilikleri de göz önüne alınarak ve hatta katkılarıyla tasarlanmalıdır. Ancak geliştirilmiş ve tasarlanmış her türlü mekan belirli ilkeler ve prensipler ışığında oluşturulur. Uygulanan ve gözetilen her türlü ilke, mekana karakter ve kişilik kazandıran, fonksiyon ve estetiksel işlevlerini tanımlayan ve tamamlayan birer unsurdur. İlkesiz ve prensipsiz olarak doğan her mekan kuşuklara, standartsızlığa, fonksiyonsuzluğa, çelişkilere ve mantık dışılığına açıktır.

Bir kentin kent sakinlerinin talepleri ve katkılarıyla tasarlanması bazen çevreye renk katan hoş bir çeşitliliği getirirken, bazen de zaman içinde oluşacak çeşitli sorunları doğurur. Çevresinde oluşan bu sorunları çözmek ise yine insanın görevidir. Bu nedenle bu eşgüdümlü ve tasarımcı-kent sakini ortaklığının boyutları ve katılım payları çok iyi belirlenerek kentin halkın taleplerini karşılayacak ancak kent tasarım ilkeleri ve prensiplerinden de ödün vermeyecek bir anlayış içinde çözümü yoluna gidilmelidir. İnsanoğlu da, kendisine ayak uydurabilmek için sürekli gelişim isteği içindeki çevresine yardımcı olur.

Kentlerde, toplu yaşam sonucu ortak ya da kişisel gereksinimlerin karşılandığı, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak zaman içinde farklılaşan mekanlara kentsel mekanlar denilir. Yapılanmış ve yapılanmamış bu mekanlar, arazi kullanım biçimlerine bağlı olarak kamusal ve özel mekanlar olarak ikiye ayrılır (Özaydın ve ark. 1991).

Günümüz kentlerinde kamusal-özel yaşam dengesi pek çok faktör tarafından etkilenmekte ve şekillendirilmektedir. (Carr ve ark. 1992)'e göre bu faktörler şöyle belirtilebilir:

- iklim
- kültür
- teknoloji
- mekanın fiziksel kurgusu
- toplumun doğası ve heterojenlik oranı
- politik faktörler
- ekonomik faktörler

- kamusal mekanda peyzaj donatıları ve kaliteleri (Sağlar 1998).

Son 25-30 yıl içinde kentsel tasarım uygulamalarında sosyal ve kültürel yaşamı yönlendirme konusunda kamusal açık mekanların boş zamanları değerlendirme, dinlenme, eğlenme amaçlı kullanımına özel önem verilmiş, özellikle 1960'lardan sonra tüm dünyada caddeler, meydanlar ve diğer kamusal açık mekanlar sosyo-kültürel değişimin temel mekanı olarak belirlenmiştir (Zeren 1991).

Kamusal mekanların yüklendikleri bu fonksiyonlar aynı zamanda kent olmanın da gerekleridir. Bunun yanında kentin kentliye vermesi gereken ve kentlinin de ihtiyaç duyduğu olgulardır. Fakat ne yazık ki, artık kamusal mekanlar sadece günün belirli zamanlarında geçmek için kullandığımız kanallar veya ticarete yoğunlaşmış alanlar olarak yerleşmeye başlamıştır.

Materyal ve Yöntem

Erzurum İli Doğu Anadolu Bölgesinin kuzey doğusunda yer almaktadır. Kent 1860 m yükseklikte konumlanmıştır. Kent; çevre illerden yoğun bir iç göç ile karşı karşıyadır. Yapılan son nüfus sayımına göre kent merkezindeki nüfus 362.000'dir.

Erzurum'da kamu kurum ve lojmanlarının dış mekanlarının kullanılabilirliği ve yeterliliğinin tespiti için 2004 yılı itibarıyla 360.000 kent nüfusunda %0,1 örnekleme ile 360 denek ile standart anket yapılmıştır. Daha sonra elde edilen verilerin, SPSS paket programı ile karşılaştırmalı değerlendirmeleri yapılmıştır.

Anketin ilk 5 sorusunu bireyleri tanımak adına belirlenmiş sorular oluştururken, sonraki 22 soruyu kamu kurum ve lojmanlarının dış mekanlarının kullanımına ve önerilerine yönelik sorular teşkil etmektedir.

Bulgular

Erzurum Kenti'ndeki resmi kurum bahçelerinin yeterliliğinin ve kullanılabilirliğinin belirlenmesine yönelik olarak uygulanan standart anket formundan elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Anket yapılan kişilerin bireysel özellikleri:

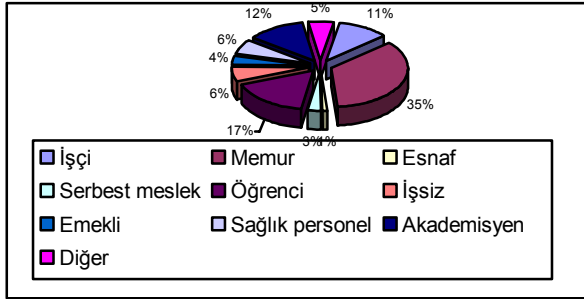
Ankete katılanların %43'ü kadın, %57'si ise erkektir. Bunların yaş guruplarına göre dağılımlarını %41 ile 35-60 yaş, %2 ile 60'dan büyük, %57 ile 17-35 yaş arası oluşturmaktadır.

Ankete katılanların çoğunluğunu %68 oranla Yüksekokul-Üniversite mezunları oluştururken, ikinci sırayı %25 ile lise, %5 ile ilkokul ve %2 ile ortaokul mezunları almıştır.

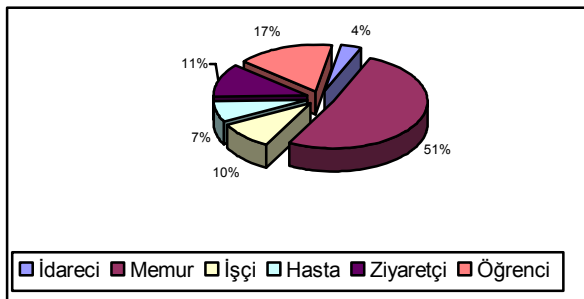
Ankete bir çok meslek dalından kişiler katılırken, %35'lik oranla devlet dairelerinde çalışan memurlar çoğunluğu sağlamıştır (Şekil 1).

Ankete katılanların %43'ü Yenişehir semtinde yerleşenlerden oluşurken, en düşük katılım %8 oranla Yıldızkent semtinden sağlanmıştır. Ayrıca katılanların %22'sini şehir merkezinde, %16'sını Dadaşkent semtinde ve %11'ini de kentin diğer kısımlarında oturanlar oluşturmaktadır.

Kurumlar ile ilgili sorular: Ankete katılanlar, çalışmak veya her hangi bir amaçla en sık %46 ile devlet dairelerinde bulunmaktadırlar. Katılımcılar ayrıca, %37 ile üniversitede ve %17 ile hastanelerde sıklıkla bulduklarını belirtmişlerdir. Ankete katılanların, sıklıkla buldukları kurumla ilişkilerinde en üst sırayı %51 ile memurlar almakta olup, bunu sırasıyla öğrenciler ve ziyaretçiler izlemektedir (Şekil 2). Anket sonuçlarına göre kurum bahçelerinin çevre düzenlemeleri %61 ile yetersiz, %28 ile kısmen yeterli bulunmuştur (Şekil 3).

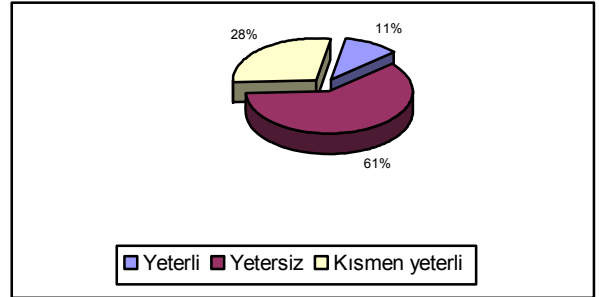

Şekil 1. Ankete katılanların meslekleri.

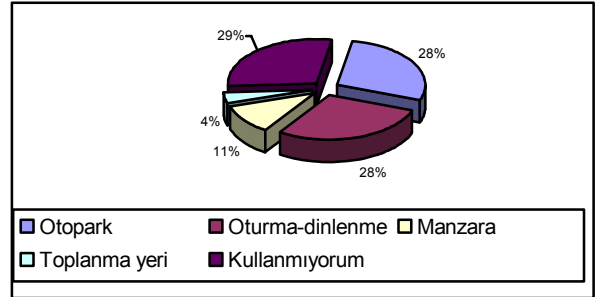

Şekil 2. Ankete katılanların buldukları kurumla ilişkileri.

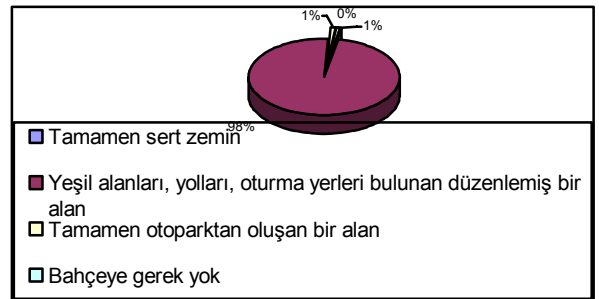
Ankete katılanlar, kurumların bahçelerini %29 ile kullanmadıklarını ve geriye kalanlarda, %28'erlik oranlarla otopark ve oturma-dinlenme amaçlı olarak kullandıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4). Katılımcılar, kurum bahçelerinin %98 oran ile yeşil alanları, yolları ve oturma yerleri bulunan düzenlenmiş alanlar olmalarını istediklerini belirtmişlerdir (Şekil 5).

Şekil 3. Kurum bahçelerinin çevre düzenlemelerinin durumuyla ilgili görüşler.

Şekil 4. Ankete katılanların kurum bahçelerini en çok hangi amaca yönelik olmasını istediklerine dair görüşleri.

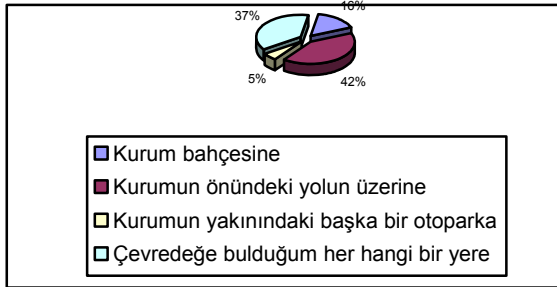
Şekil 5. Ankete katılanların bir kurum bahçesinin nasıl kullandıkları.

Anket sonucuna göre, kurum bahçelerinde yenileme ve bakım çalışmalarının, ankete katılanların %63'ünün "Yapılmasına rağmen yetersiz" olduğunu belirtmelerine karşın, %27'si "Yapılmadığını" ve %10'u da "Yapıldığı ve yeterli" olduğunu belirtmişlerdir.

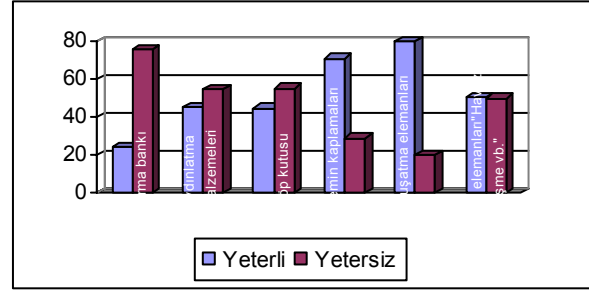
Katılımcılar, çalıştıkları kurum bahçelerinin bakım ve yenileme çalışmalarını %40 ile kurum personelinin kendisinin yaptığını, %33 ile bu konuda fikrinin bulunmadığını, %15 ile bu iş için personel bulunduğunu ve %12 ile de işçi kiralandığını belirtmişlerdir. Anket sonucunda, kurumların otopark alanlarının %78 ile yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Ankete katılanların %22'si ise otoparkların yeterli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Anket sonuçlarına göre, halkın bir kuruma gittiklerinde araçlarını %42 ile kurum önündeki yolun üzerine, %37 ile de çevrede buldukları her hangi bir yere park ettikleri tespit edilmiştir (Şekil 6).

Ankete katılanlar %36 ile kurumlar çevresinde kuşatma elemanı olmasını isterlerken, %11' i olmamasını istemiştir. Ayrıca %28'i kuşatma elemanı varlığının kurumun yerine göre değişiklik göstereceğini ve %25'i ise kısmen olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların %48'i kurum bahçelerindeki aydınlatmaları yetersiz, %9'u yeterli ve % 43' ü kısmen yetersiz bulmuştur. Oturma bankları % 80, aydınlatma elemanları %55, çöp kutuları %55 oranında yetersiz bulunurken, zemin kaplamaları %29, kuşatma elemanları % 20 ve su elemanları da % 50 oranında eksiklik bulunmuştur (Şekil 7).

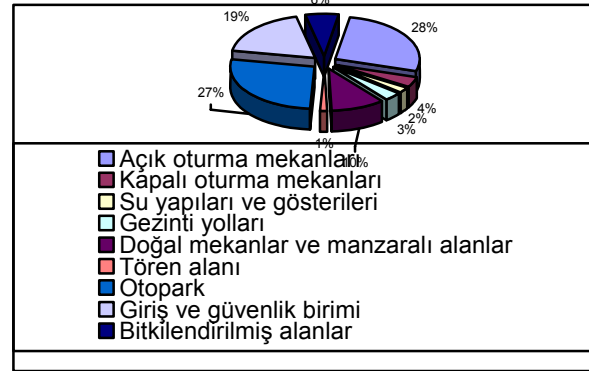
Ankette, bir kurum bahçesinde yer verilmesi gerekli birimler sıralanarak 1'den 9'a kadar önem derecesine göre sıralamaları istenilmiş ve ankete katılanlar, bir kurum bahçesinde %28 ile açık oturma mekanlarını, %27 ile otoparkları ve %19 ile giriş ve güvenlik birimini birinci sırada önemli olarak işaretlemiştir (Şekil 8). Ankete katılanların çalıştıkları kurumun bahçesini ne düzeyde kullandıkları belirlenmeye çalışılmış ve ankete katılanların kurumlarının bahçelerini %27 oranda uygun olması halinde kullanmak istedikleri ve %23 'ünün de bazen kullandıkları tespit edilmiştir (Şekil 9).

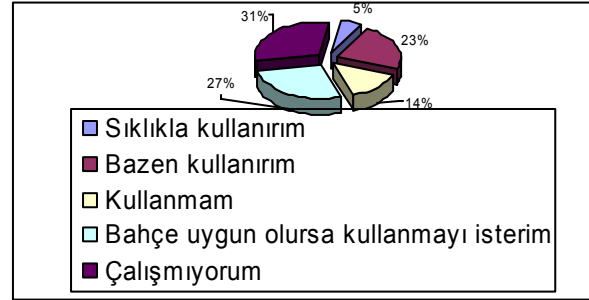
Şekil 6. Ankete katılanların bir kuruma gittiklerinde araçlarını park ettikleri yerle ilgili görüşleri.

Şekil 7. Ankete katılanların kurum bahçelerinde eksikliğini çektikleri donatı elemanlarıyla ilgili görüşleri.

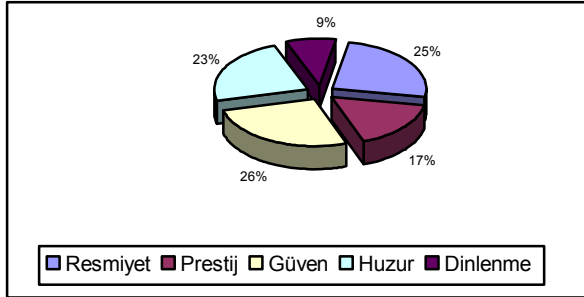

Şekil 8. Ankete katılanların bir kurum bahçesinde olmasını istedikleri birimler ile ilgili görüşleri.

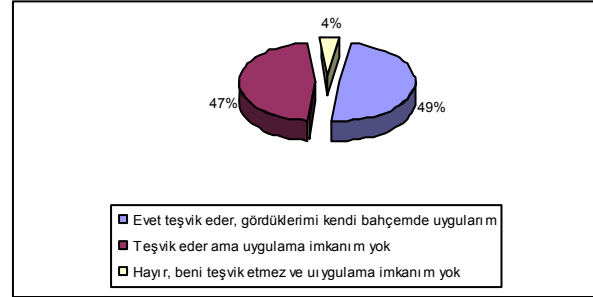

Şekil 9. Ankete katılanların kurum bahçelerini dinlenme amacıyla kullanıp-kullanmadıkları.

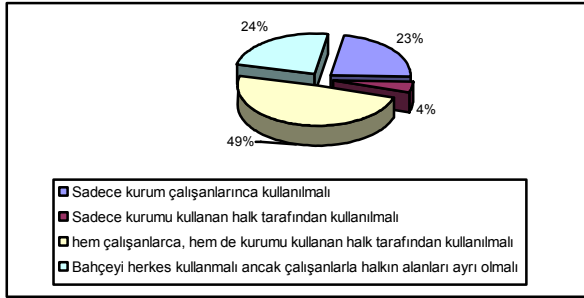
Kurum bahçelerinin halkın gözünde %26 ile güveni, %25 ile resmiyeti ve %23 ile huzuru ifade ettiği belirlenmiştir (Şekil 10). % 49 oran ile kurum bahçelerinin herkese açık olması ve bahçenin hem çalışanlar hem de halk tarafından kullanılmasının istenildiği belirlenmiştir. Halkın % 74 oran ile kurum bahçelerinin mesai saatleri dışında da kullanılabilir olmasını istedikleri ve %26 ile de istemedikleri belirlenmiştir (Şekil 11).

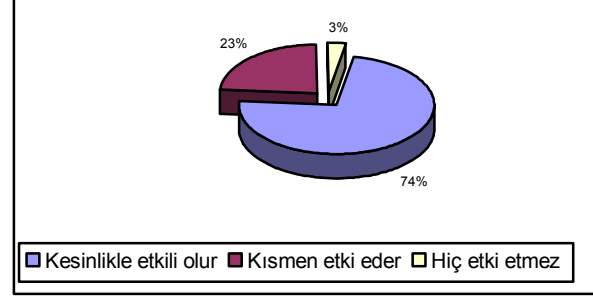
Şekil 10. Bir resmi kurum bahçesinin ne ifade ettiğine yönelik görüşler.

Şekil 12. Kurum bahçelerindeki çok güzel düzenlemelerin, onları teşvik edip etmediği üzerine ankete katılanların görüşleri.

Şekil 11. Kurum bahçelerinin kimlerce kullanılması gerektiğine yönelik görüşler.

Şekil 13. Ankete katılanların, kurum bahçelerinin kent gelişim üzerine etkisine dair görüşleri.

Ankete katılanların % 56'sı kurum bahçelerindeki yeşil alan miktarını yetersiz bulurken, % 5'i yeterli, %39'u ise kısmen yeterli cevabını vermiştir. Ankete katılanların %80 'i kurum bahçelerindeki süs bitkileri çeşitliliğini yetersiz, %4' ü de yeterli, %16'ısı ise kısmen yeterli bulmuştur.

Ankete katılanların %49'u, iyi tasarlanıp, özen gösterilmiş güzel bahçelerdeki düzenlemelerden etkilendiklerini ve bunları kendi bahçelerinde de uyguladıklarını, %47'si ise bu bahçelerin kendilerini teşvik ettiğini ancak uygulama imkanları olmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 12).

Ankete katılanlar, ulaşılabilirlik anlamında hastaneleri %40 ile en sorunlu olarak belirtirken, bunu %42 ile devlet daireleri takip etmiş, bu konuda en sorunsuz yer olarak da %18 ile üniversite cevabı verilmiştir. Ankete katılanların % 74' ü kurum bahçelerini kent gelişimine kesinlikle katkıda bulunacağını, %3'ü ise etkisi olmayacağını belirtmiştir (Şekil 13).

Sonuç

Anketlerle yapılan değerlendirmeler kurum bahçelerindeki düzenlemelerin yetersiz olduğunu desteklemektedir. Bu sonuçlara göre, kurumlarda çalışan ve buraları bir nedenle ziyaret eden halk bahçe düzenlemesini yetersiz bulmuş ve büyük oranda da kurum bahçelerini kullanmadıklarını ve en çok da otopark amaçlı olarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu da aslında kurum bahçelerinin halkın kullanımına yönelik imkanlar sunmadığını ve yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Anket sonuçlarıyla, bahçelerin yapımı ve yenileme çalışmalarındaki organizasyon eksikliği de ortaya koyulmaktadır. Bu sonuçlarla bahçelerdeki yenileme çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığı ve bu çalışmaları da kurumda bu iş için bulunan personelle birlikte kurum personelinin kendisinin de gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Yani kurumlar çoğunlukla, uzman desteği almaksızın kendi imkanlarıyla bahçe çalışmalarını yürütme yolunu tercih etmektedirler. Bu da eksik ve yanlış çalışmalar sonucu, estetik ve fonksiyonel yönden zayıf bahçeler ortaya çıkarmaktadır.

Anketlerden elde edilen bir başka sonuç da, kurumlardaki otoparkların yetersizliğidir. Otopark problemi nedeniyle, hem çalışanlar, hem de ziyaretçiler araçlarını kurumun önündeki yola veya çevredeki herhangi bir yere park etmek zorunda kalmaktadırlar.

Kurum bahçelerindeki aydınlatma yetersizliği de anket sonuçlarıyla ispatlanmış, halk kurumların çevrelerinde büyük oranda aydınlatma ekipmanlarına ihtiyaç bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca, oturma bankı, çöp kutuları ve su yapılarının da kurum bahçelerinde artırılması ve bunlara yer verilmesi halk tarafından büyük istek görmektedir.

Anketlerden elde edilen sonuçlara göre, kurum bahçelerinde açık oturma mekanları, otoparklar, giriş ve güvenlik birimleri halk tarafından en çok talep gören birimler olmuştur.

Ayrıca halk kurum bahçelerinin ortak kullanıma açık mekanlar olmasını ve bahçelerin mesai saatleri dışında da kullanılabilir olmasını istemiştir. Böylece dış mekan kullanımları yönünden eksiklikleri bulunan kent yeni rekreasyon imkanlarına kavuşturulabilir.

Kent halkı, kurum bahçelerinin kent gelişimi üzerine etkin bir rol oynadığını ve kendi açılarından da bahçelerinde yenilikler uygulamaları adına kurum bahçelerinin teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Yani, kurum bahçelerinde atılacak her doğru adım, aslında kent bütününe yayılan bir teşvik ve örnek olacaktır.

Bundan sonraki aşamada kamu kurumları, hem estetik ve fonksiyon ilkelerini sağlamak ve hem de kent halkına örnek teşkil etmeleri anlamında bahçelerinde yeniden yapılanmaya gitmelidirler. Bahçesi bulunan kurumlar için bu çok daha kolay olmasına karşın, hiç bahçesi bulunmayan kurumlar için de etki ve estetiği artırıcı ve kurum çevresinde oluşturulabilecek minimal peyzaj mimarlığı çalışmalarına yer verilmelidir.

Carr, S., M. Francis, L. G. Rivlin and A. M. Stone. 1992. Public Space, Cambridge University Press, New York.

Eke, F. 2000. Kentsel Ekolojik Planlama, 2000'li Yıllarda Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu, 24-26 Mayıs, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 23-30, Ankara.

Özaydın, G., D. Erbil ve B. Ulusay. 1991. Kamu Mekanları Tasarımının Tamamlayıcısı Olarak Bildirişim Öğeleri "İstiklal Caddesi'nde Reklam ve Afiş Panoları ile İlgili Bir Araştırma". Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Tasarımlar ve Uygulamalar Sempozyumları Dizisi, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1, 63-67, İstanbul.

Sağlar, R. V. 1998. Kamusal Mekanlar ve Tasarım İlkeleri. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 171, İstanbul.

Şanlı, İ. 1991. Kamu Mekanları Tasarımının Yönetimsel Çerçevesi. Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Tasarımlar ve Uygulamalar Sempozyumları Dizisi, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1, 21-23, İstanbul.

Yılmaz, S., H. Yılmaz, F. Karahan ve S. Özer. 2000. Yanlış Alan Kullanımlarının Erzurum Kent Ekosistemine Etkileri. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 505-513, Ankara.

Zeren, N. 1991. Dinlenme Amaçlı Kentsel Açık Mekanlardan Örnekler. Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Tasarımlar ve Uygulamalar Sempozyumları Dizisi, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1, 109-126, İstanbul.

İletişim Adresi:

Ömer ATABEYOĞLU

Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü-Erzurum
Tel: 0 444 231 26 02